

ivn KARWIJ

IVN Oost-VeluwezooM | Lente 2024 | 49e jaargang nr. 1

Bomen

pagina
5

**Weidebloemen
en koeienvlaai**

pagina
10

Rhederhof

pagina
12

**Ommetje
Rheden**

pagina
16

Bij ons ben je op het juiste adres voor Fairtrade artikelen en (h)eerlijke foodproducten. Alles gemaakt met respect voor mens en milieu. Elk produkt met een eigen FAIRHAAL. Een feestje om te geven en om te ontvangen. Loop eens binnen en laat je verrassen.

Wereldwijd van betekenis zijn, dichtbij huis
www.dewereldwinkels.nl

EETERIJ de Jutberg

Natuurlijk smakelijk!

Bij Eeterij de Jutberg is het sfeervol genieten van een lunch of diner. Onze gerechten worden "natuurlijk" bereid met verse kruiden uit eigen tuin. Ook met kinderen kunt u bij ons prima terecht. Voor en na het eten kunnen zij lekker uitrazen in de speeltuin of op het springkussen. Bij Eeterij de Jutberg kunt u ook nog heerlijk nagenieten van een lange wandeling of fietstocht door het nationaalpark De Veluwezoom.

Voor meer informatie: www.eeterijdejutberg.nl

ICT

**Computers
op maat
Onderhoud
Netwerken
Reparatie
Supplies**

Emmastraat 29 • 6881 SN Velp • (026) 3640641
Internet: www.ictvisie.eu

Sinds 1980 Hoveniers met Passie!

APPELTERN
Tuinexpert

⇒ **Beleef**
⇒ **Geniet**
⇒ **Ontspan**

gebr. RIJNEVELD b.v.
**tuin- terreinverzorging
en bestratingen**

- ▶ Advies en ontwerp
- ▶ Tuinaanleg
- ▶ Onderhoud

Spankeren 0313-427288
www.rijneveld.nl

4	Van het bestuur - Redactioneel	16	Ommetje Rheden – een wandeling langs de Laak
5	Bomen	18	Inheemse soorten, een vervolg
7	Samen vernatuurzaamen	22	Werkgroep Bomenexcursies i.o.
10	Weidebloemen en koeienvlaai	24	Excursies en activiteiten april – juni
12	Rhederhof – van bouwval naar natuurherstel		

Kopij voor het volgende nummer
vóór 23 mei 2024 mailen naar
redactiekarwij@ivnoostveluwezoom.nl

COLOFON

KARWIJ verschijnt in maart, juni, september en december in een oplage van 330.
Artikelen overnemen mag, mits met bronvermelding en onze instemming.
De inhoud weerspiegelt niet altijd de opinie of opvatting van de redactie.
Wilt u KARWIJ alleen digitaal ontvangen? Stuur dan een mailtje naar de penningmeester.

Redactie KARWIJ

Jeroen Boland, Paul Houtepen en Peter Sinon
Correcties Anne Sleeboom
Vormgeving Bart Riggeling

Aan dit nummer werkten mee

Ben Brussen, Gerrit Lammers, Jannie de Jong
Resie Oude Luttikhuis, Sjaak de Ligt,
Foto omslag: Han Peper

Leden- en donateursadministratie

Lidmaatschap minimaal €25 per jaar
Donatie minimaal €15 per jaar
IBAN NL92 INGB 0001 4172 80 t.n.v.
IVN Oost-Veluwezoom o.v.v. naam lid/donateur
Schriftelijk: penningmeester IVN-OV,
De Ruijterlaan 19 6881 GR Velp
of penningmeester@ivnoostveluwezoom.nl

Opzeggen als lid? Schriftelijk 1 maand voor datum lidmaatschap o.v.v. lidnummer (zie adresprint achterkaft)
Opzeggen als donateur? Schriftelijk vóór 1 dec.

Bestuur

Voorzitter - Anton Logemann
Secretaris - Jeannette Heinsbroek
Penningmeester - Willem Cramer
Publieksactiviteiten - Bouzian Salama
Communicatie - Resie Oude Luttikhuis

Secretariaat bestuur

secretaris@ivnoostveluwezoom.nl
Postadres: De Klaproos
Korenbloemstraat 21 6991 VN Rheden

Drukker Editoo B.V. Veenendaal

Van het bestuur & de redactie

Tegenwind!

Het hoge water van afgelopen winter vond ik een bijzonder fascinerend natuurfenomeen: de Havikerwaard leek wel het Friese Merengebied, de Veerweg in Velp stond helemaal onder, her en der plukjes reeën op de laatste restjes droog land. Voor veel dieren een ramp, voor reigers en roofvogels een walhalla, maar het toonde wel aan waar Nederland zich mee moet bezighouden: klimaatverandering, natuur en inrichting van het land. Vreemd te bedenken dat we zowel vaker kletsnatte winters maar ook wel degelijk echt warme, droge zomers zullen krijgen. En op de Veluwe heeft de natuur dan toch heel weinig aan deze plens water, het grondwater zit te diep, en de natuur verdroogt en verzuurt toch.

Dit wordt vast en zeker geen saai jaar voor onze afdeling, er lopen 'nogal wat zaken', en er komt steeds meer tegenwind. Het aangescherpte toegangsbeleid van Natuurmonumenten voor hun terreinen gaat ons steeds meer belemmeren, en zeker de scholenwerkgroep. We proberen uiteraard als bestuur daar nog van alles aan te doen, maar eenvoudig wordt het niet. De provincie gaat zeer fors bezuinigen op subsidies voor groene organisaties, dus ook de IVN regio. Effecten zullen we als afdeling niet direct merken, maar grotere programma's zullen zeker geraakt worden. En dan komt er wellicht dit jaar ook nog een nieuw kabinet ...

Ik hoorde dat de Nederlandse jagersvereniging al een cursus 'beheer en schieten van de wolf' aan het opzetten is. Dat is wel anticiperen op nieuw beleid. Dat is geen paintball.

Des te belangrijker is het dat wij als enthousiaste IVN'ers het publiek meenemen de natuur in, met ons verhaal, dat we handvatten geven voor wat we zelf kunnen doen, laten zien hoe mooi en leuk de natuur kan zijn, en dat deze het bewaren waard is.

De merels die ik hoor fluiten als ik 's ochtends vroeg op de fiets naar het station ga, zijn daar niet mee bezig. De hormonen beginnen op te spelen, dus werk aan de winkel. Het stemt me vrolijk, gevoel van 'de lente komt eraan', er begint weer veel nieuw leven. Wij gaan er als afdeling dit jaar ook weer vol optimisme tegenaan.

Namens het bestuur – Willem Cramer

Natuur op stoom

Half maart zal het inmiddels zijn als deze KARWIJ op de mat ligt. En terwijl je dit leest heb je als oplettende mens de tiftjaf vast al weer gehoord. Of, als je een weekje later bent, zijn bijna-evenbeeld, de fitis. Met een geheel eigen liedje, dat wel. We hopen dat deze editie je aanmoedigt om er weer op uit te trekken, na de natte periode die we hebben gehad.

Er is ook dit kwartaal weer flink geschreven door diverse mensen. Met al dat boeiends kun je wel wat verloren momenten vullen. We zijn als redactie daar ook wel nieuwsgierig naar: lees je het blad? En zo ja, hoe doe je dat? Is het grasduinen, even vlug snuffelen of spel je meerdere artikelen? We zeggen steeds dat het blad vóór de leden is. Beleef je dat ook zo? Je kunt ons hierover altijd aanspreken of een mailtje sturen naar het adres in de colofon. Op die manier worden we scherp gehouden en geattendeerd op frisse onderwerpen. Willen we graag!

Verder horen we meer en meer over veranderingen in onze Oost-Veluwezoon die mogelijk ten koste gaan van de biodiversiteit. Commerciële en recreatieve activiteiten staan steeds vaker op gespannen voet met die biodiversiteit. Nog lastiger wordt het als milieumaatregelen een averechts effect lijken te hebben: denk aan windenergie, of de verbouwing van oude woningen voor energiebesparing waardoor vleermuizen en gierzwaluwen wegblijven.

De natuurlijke omgeving staat steeds meer onder druk, maar wat kunnen we nou eigenlijk doen? Dit keer een activistische insteek over verduurzamen. Wil je meer ruimte in de KARWIJ voor wat er zoal speelt op dit vlak? Of toch liever meer over educatie en verwondering? Ook hierover hebben we jullie mening nodig, zodat ons verenigingsblad een welkome (kwartaal)gast blijft op jouw deurmat.

Bomen

"Vrienden zijn het, bomen"...., zo begint het gedicht 'Onder de bomen' van Fetze Pijlman. Op een 'Poëziedag', een themadag in de IVN-tuin, was dit gedicht te lezen tijdens de rondwandeling.

ONDER DE BOMEN

*Vrienden zijn het, bomen
die gesprekken met je voeren
je gedachten laten gaan
als hun bladeren
het licht laten schommelen.*

*Het zijn je vrienden, bomen.
Hun schaduw leggen ze
als een arm om je heen
als je alleen wilt zijn
en niet alleen wilt zijn.*

Fetze Pijlman

Nut en noodzaak van bomen

Om meerdere redenen zijn bomen onze vrienden: een boom haalt CO₂ uit de lucht, produceert zuurstof, zorgt voor verkoeling, zorgt voor bodemleven, biedt plek aan vogels en insecten, zorgt voor een beter microklimaat (= klimaat boven het aardoppervlak) waar andere planten kunnen groeien, vangt fijnstof af en een boom is goed voor ons psychisch welzijn. Hoe fijn is het dat elk voorjaar de bladeren weer aan de bomen verschijnen!

In de nieuwsbrief van januari werd een bomencursus aangekondigd, een goed initiatief van onze IVN-afdeling, waar hopelijk veel belangstelling voor is!

Monumentale bomen

Bomen kunnen heel oud worden en daarmee een monumentale status bereiken. Kom je Rheden binnen vanaf de A348 op de Oranjeweg, dan passeer je de Dorpskerk (ook een monument)

waar in een klein parkje een enorme plataan (*Platanus acerifolia*) staat. Deze grote, statige boom stamt uit de periode 1880-1890 en is nu dus zo'n anderhalve eeuw oud¹. Als je aan het andere eind van de Oranjeweg over het spoor Rheden binnenkomt, staat in het weiland aan de rechterkant een boom die echter nog ouder is. Het is een zomereik (*Quercus robur*) die stamt uit het jaar 1750. Wel bijzonder, aan beide uiteinden van de Oranjeweg een monumentale boom.

De plataan

Elke keer als ik de plataan passeer ben ik weer onder de indruk van deze oude reus. En dan te bedenken dat, wanneer de plataan gezond blijft en de omstandigheden gunstig, hij wel vijfhonderd jaar oud kan worden. De stam van de plataan is schubbig en grotendeels bedekt met mos, vooral aan de kant waar de wind de regen tegenaan waait. Daardoor zijn de kleuren van de gevlekte schors, waar een plataan aan te herkennen is, niet zo goed meer te zien. Waar je deze boom ook aan herkent zijn de vruchten, bolletjes die vaak paarsgewijs aan dunne steeltjes hangen. In de herfst een leuk gezicht als de boom volhangt met zo'n versiering.

¹ In Griekenland, een van de zuidelijke landen waar de plataan van oorsprong vandaan komt, staat een exemplaar dat circa 3.500 jaar oud is

Landelijk register van Monumentale Bomen

Beide bovengenoemde bomen staan in het Landelijk register van Monumentale Bomen van de Bomenstichting omdat ze voldoen aan de volgende criteria:

1. De boom moet een minimale leeftijd van 80 jaar hebben.
2. De boom dient voldoende gezond te zijn met een levensverwachting van minimaal 10 jaar.
3. De boom moet verder voldoen aan één van de volgende criteria:
  - is beeldbepalend voor de omgeving;
  - is cultuurhistorisch waardevol: standplaats is een belangrijke plek in de (lokale) geschiedenis;
  - is dendrologisch waardevol: zeldzame soort of variëteit;
  - is natuurwetenschappelijk of ecologisch waardevol: is het een moederboom, herbergt de boom bijzondere planten en/of dieren;
  - heeft zeldzaamheidswaarde: omvang, hoogte, ouderdom of is anderszins opvallend in provinciaal of landelijk perspectief.

Bijzondere bomenlijst gemeente Rheden

In de gemeente Rheden staan heel veel bijzondere bomen die allemaal vermeld worden op de 'Lijst bijzondere bomen'. Deze lijst is op de gemeentelijke website te raadplegen. Het zijn bomen die een speciale plek hebben in onze samenleving, vanwege de historische waarde, de bijzondere soort of de plek waar ze staan. Het zijn bomen met een verhaal en ze hebben een beschermd status. Dit betekent dat ze niet worden gekapt tenzij het echt niet anders kan. Eenmaal in de vier jaar kun je zelf voor deze lijst een boom aanmelden, waarna een groep boomdeskundigen de locatie komt bekijken en het college adviseert om ze wel of niet op de lijst te plaatsen.

Bronnen: divers

Tekst en beeld: Jannie de Jong

Plataan bij de dorpskerk van Rheden

samen vernatuurzamen

met Sonja Bleeker

Activisme voor systeemverandering

In de twee klimaatcursussen van IVN Oost-VeluwezooM was Sonja Bleeker hoofddocente vanuit IVN Nederland. Alle reden om eens met haar te gaan 'bomen' over hoe we samen nog beter kunnen verNATUURzamen. Ben Brus-sen interviewde haar.

Wie is Sonja Bleeker?

Sonja groeide op in Harderwijk en studeerde aan Hogeschool Larenstein te Velp en aan Wageningen Universiteit (WUR), waar zij de *Masteropleiding International Land and Water Management* voltooide. Door haar stage in Bolivia en haar thesisonderzoek in Peru zag ze hoe de lokale waterhuishouding negatief werd beïnvloed door klimaatverandering, waar vervolgens boeren de dupe van werden. Die ervaring bepaalt tot op de dag van vandaag haar motivatie om zich continu en nadrukkelijk in te zetten voor de natuur en de mens.

Ze verbleef elf jaar in Peru, ontmoette daar haar huidige echtgenoot en werd trotse moeder van een zoon. Ze gaf les, adviseerde lokale niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en deed onderzoek in opdracht van de WUR naar de strijd om het water tussen de miljoenenstad Lima en omliggende gemeenschappen in Peru.

Zes jaar geleden kwam Sonja terug naar Nederland, waar het gezin zich vestigde in Velp. Daar begon ze eerst als docente international development management op de voor haar vertrouwde school, nu Van Hall Larenstein. Na drie jaar verhuisde ze naar Arnhem en trad ze in dienst bij Partos in Amsterdam, de branchevereniging voor ngo's in internationale ontwikkelingsamenwerking. Ze is daar als *learning experience facilitator* verantwoordelijk voor leertrajecten over onder andere klimaatrechtvaardigheid.

Sonja's prettige manier van lesgeven boeide de IVN-cursisten van de eerste tot de laatste minuut! Haar persoonlijke ervaringen met de impact van klimaatverandering in Bolivia en Peru, haar directe antwoorden en opbouwende discussies maken de gevolgen van klimaatverandering en de belangrijke rol van water voor natuur en mens goed duidelijk. Dit inspireert tot denken, en vooral tot doen. Liefst op een manier die bijdraagt aan systeemverandering: minder macht bij de grote vervuilers, een economie die binnen planetaire grenzen blijft, en een overheid die voor haar burgers en de natuur zorgt.

Waar komt jouw interesse voor water en het klimaat vandaan?

Dat is al als kind begonnen. Ik heb mij toen al sterk verbonden gevoeld met de natuur. In de natuur kon ik rennen en vond er rust.

Maar ook had ik al vroeg het gevoel voor onrechtvaardigheid. Misschien in het begin vooral in de vorm van medelijden. Ik vond het bijvoorbeeld vreselijk wanneer er een mus tegen het raam vloog. Pas later kwam daar ook het gevoel van teleurstelling en woede bij. Daarom heb ik nu een diep gevoel voor rechtvaardigheid, zowel lokaal als wereldwijd, met meestal sympathie voor de underdog.

Wie of wat heeft jou geïnspireerd tot wat je nu doet?

Mijn vader was beroepsadviseur en inspireerde mij om de studie watermanagement te gaan volgen. Vervolgens zag ik in Peru de effecten van de klimaatcrisis, maar ook de onevenredig grote macht van bijvoorbeeld vervuilende mijnbouwbedrijven en bedrijven die bijdragen aan ontbossing. Dit inspireerde mij om mij, vanuit verschillende ngo's, actief in te zetten voor het klimaat en tegen onrecht. Het is ongelooflijk welke impact de westerse wereld heeft gehad, en nog steeds heeft, op de wereld met haar kwetsbare ecosystemen en gemeenschappen! De uitbuiting van natuur en mens door oude en moderne vormen van kolonialisme en slavernij en de gevolgen daarvan raken mij diep. Alle mogelijke ecosystemen worden verwoest!

In Zuid-Amerika kwam ik in aanraking met het levensconcept Buen Vivir en later in Nederland leerde ik over de filosofie Ubuntu. Als we naar deze twee principes zouden kunnen leven, biedt dat volgens mij een weg uit de crisis.

Inspiratie

Buen Vivir beschrijft alternatieven voor ontwikkeling die zich toespitsen op het 'goede leven'. Je kunt het omschrijven als een levensconcept waarin de samenleving vóór het individu komt. Er is geen definitie voor Buen Vivir, maar 'collectief welzijn' komt er misschien wel het dichtst bij. Belangrijk is dat de samenleving centraal staat en ecologisch evenwichtig en cultuurgevoelig is. Sinds 2008 staat het begrip zelfs in de grondwet van Ecuador en Bolivia. (bron: hartmann.info)

Ubuntu verwijst naar een Zuid-Afrikaanse levensfilosofie en betekent 'ik ben omdat wij zijn'. Binnen Ubuntu wordt gedacht vanuit het wij, de community, de ander, de samenleving, het geheel. Soms wordt een uitspraak van Albert Einstein gebruikt om de visie van Ubuntu duidelijk te maken: "Een mens maakt deel uit van het geheel, dat door ons 'het universum' genoemd wordt. Onze taak moet zijn dat we onze cirkel van compassie vergroten, zodat alle levende wezens en de gehele natuur in al haar schoonheid erdoor omvat worden." (bron: ubuntu.nl)

Heb je dat ook persoonlijk ervaren?

Jazeker! Tijdens mijn verblijf in Latijns-Amerika deed ik onderzoek naar de gevolgen van de klimaatverandering. Zo hebben wij in de Andes onderzocht wat verdroging doet met de biodiversiteit en hoe dit kan worden tegengegaan. Eigenlijk is de problematiek vergelijkbaar met de Veluwe en Veluwezoom. Een Peruaanse boer zei ooit tegen mij: 'Ik zie klimaatverandering als een haai en water als zijn tanden!' Met andere woorden: door te veel water, te weinig, of door de verwoestende kracht ervan voelen we de impact van de klimaatcrisis.

Wat moeten we doen?

Alle kleine beetjes helpen! Een beter milieu begint bij jezelf als consument! Maar een beter milieu begint niet alleen bij jezelf. Om de grootschalige misstanden aan te pakken en het milieu actief te beschermen moeten we het kapitalistische systeem veranderen. Daar moeten we vooral overheden en grote bedrijven op aanspreken. Dat kan alleen door samenwerking. En wel op een actieve, activistische manier! Daarom heb ik mij ook aangesloten bij Extinction Rebellion. Het is nu of nooit. Ook IVN mag wat mij betreft wel iets meer activistisch worden. Maar mocht de stijl van XR niet aansluiten bij jouw eigen opvattingen, dan kun je je bijvoorbeeld ook bij Milieudefensie, die juist bewust de weg naar de rechter zoekt, of andere partijen aansluiten. Daarom is samenwerking zo belangrijk.

Waar haal jij jouw motivatie en doorzettingsvermogen vandaan?

Eerlijk gezegd kan ik me soms best hopeloos voelen. Ik voel verdriet voor de miljoenen mensen die nu al hun levens hebben verloren aan de gevolgen van de klimaatcrisis door hongersnood, luchtvervuiling, hittegolven, overstromingen en extreem weer. En ik voel verdriet voor iedereen die in de toekomst het leven hieraan gaat verliezen. Tegelijk put ik uit deze emoties ook kracht om me in te zetten voor verandering en het is mooi om te zien dat er steeds meer mensen in actie komen!

Door de klimaatverandering verandert de natuur. Wat verwacht je hiervan in de nabije toekomst?

De klimaatcrisis zal drastische gevolgen hebben voor cruciale 'diensten' die ecosystemen aan onze samenleving leveren, zoals voldoende water en voedsel. Ook zal de natuur vaker haar verwoestende kracht laten zien in de vorm van overstromingen, stormen, hitte en droogte. Dit zien we nu al

gebeuren, niet alleen in verre landen, maar ook op onze eigen Veluwezoom. Tegelijkertijd is de natuur ook ongelooflijk veerkrachtig en is daarmee een bron van hoop en inspiratie om uit de crisis te komen.

Tot slot: wat wil je de lezer van KARWIJ nog meegeven?

We denken veel te veel in hokjes! IVN, Natuurmonumenten, Extinction Rebellion, Milieudefensie - we hebben allemaal hetzelfde doel, alleen de weg er naar toe is bij iedereen weer anders. En dat is prima, maar laten we over de verschillen heenstappen om zo snel mogelijk ons gezamenlijke doel te bereiken! Want het water staat ons aan de lippen!

Hoe kan Sonja haar vurige betoog mooier afsluiten!? We komen haar vast en zeker weer tegen en je mag haar ook bellen om nog beter.... samen te verNATUURzamen!

Tekst: Ben Brussen
Beeld: Sonja Bleeker

Behoud van moerassen in het hooggebergte

Sonja Bleekers ervaringen met impact van klimaatverandering in Peru geven haar blijvende inspiratie. In de Andes is het, net als in Nederland, vanwege klimaatverandering steeds belangrijker om water vast te houden. De bofedales zijn moerasgebieden op grote hoogte in de Peruaanse bergen. Een project beoogt deze moerassen tegen verdroging te beschermen door simpele ingrepen. Dit herstel komt lokale gemeenschappen ten goede, maar ook de bevolking van lager gelegen steden. Ook voor de inheemse fauna zoals de Andesgans (*Chloephaga melanoptera*) is het behoud van lokale ecosystemen vitaal. Zo voedt de Andesgans zich met de grassen die groeien in de bofedales.

Instandhouding van de bofedales komt de lokale gemeenschap ten goede

Herstel van de lokale moerassen

De bofedales zijn een belangrijk foerageergebied voor de Andesgans

Weidebloemen en koeienvlaai

Natuurlijke verhalen

Op een mooie middag in het voorjaar, toen ik thuis was en me verveelde, bedacht ik op avontuur te gaan door de weilanden achter ons huis. Ik was nog klein en ging nog niet naar de kleuterschool, ik denk dat ik 3 jaar was en bijna 4 werd. Het was in mei 1960.

De vertelster als driejarige in het midden

Ik vroeg aan mijn moeder of dat mocht, en of ik een paar boterhammen en ranja voor onderweg mee mocht nemen voor als ik honger kreeg, dan kon ik picknicken in het weiland. Mijn moeder vond het goed, als ik maar niet te ver ging en in de buurt bleef. Ik zei dat ik niet bang was om te verdwalen want ik had de boerderij van Hummelink aan de andere kant van het weiland gezien, waar ik ook naar toe kon gaan als ik hulp nodig had.

Achter ons huis was een smal slootje, waar ik overheen kon springen en daarna moest ik onder het prikkeldraad van het weiland doorkruipen. Er waren gelukkig geen koeien in de buurt want die vond

ik best groot en ik was er toch een beetje bang voor. Ook al wist ik van mijn oom - de broer van mijn moeder, die op de boerderij van mijn grootouders werkte - dat koeien hele lieve beesten waren.

Ik struinde een beetje door het weiland en hield aan de horizon het zicht op de boerderij, zodat ik niet kon verdwalen. Er lagen veel koeienvlaaien in het gras, ik moest uitkijken om er niet in te trappen. Met een stokje roerde ik in een koeienvlaai om te kijken hoe het er uitzag. Een hele donkergroene smurrie. In het gras stonden ook veel bloempjes, Mariabloempjes waar je kransjes en kettingen van kon rijgen, dat had ik van een iets ouder buurmeisje geleerd. Er stonden ook pinksterbloemen in kleine groepjes bij elkaar. Die zag je niet zo vaak, de bloempjes vond ik heel bijzonder vanwege de mooie lila-rose kleur. Ik besloot een bosje te plukken voor mijn moeder, die kon dat dan voor het Mariabeeldje op het dressoir zetten. Mijn moeder had geen geld om bloemen te kopen, dat was veel te duur had ze mij een keer verteld. Verse bloempjes uit de wei waren dan altijd welkom. Mijn moeder bad vaak voor het Mariabeeld in de ochtend als de andere kinderen naar school waren.

Na een tijdje plukken ging ik in het gras zitten en vol bewondering keek ik naar de mooie pinksterbloemen. De zon scheen op mijn blote armpjes en beentjes en het was heel zacht en rustig weer. Toen gebeurde het. In een soort van flits kreeg ik een ervaring dat de hele wereld zonovergoten was en overal was wit licht. Ik voelde mij opeens intens gelukkig en wist dat deze ervaring heel bijzonder was. Alle zorgjes en spanning die ik had van thuis vielen van me af. Die waren opeens niet meer van belang. Het licht nam alles in zich op en ik was helemaal verbijsterd dat het licht alle probleempjes die ik kende of gehoord had liet verdwijnen. Wat overbleef was een gevoel van intens gelukkig zijn.

Madeliefje

Toen ik thuis kwam vroeg mijn moeder wat er gebeurd was, omdat ik zo stralend keek. Ik zei, dacht ik, alleen dat ik mooie bloempjes had geplukt voor bij het Mariabeeldje. Mijn moeder was daar heel erg blij mee. Alles was goed.

Tekst: Edel Meulenbeek

Beeld: auteur, Corlène van den Camp, Pixabay

Paardenbloem

Vergeet-mij-nietje

Pinksterbloem

Landgoed Rhederhof

Van bouwval naar nieuwbouw met herstel van natuurwaarden

De laatste tijd zijn er erg veel maatschappelijke ontwikkelingen die onze Oost-Veluwezooom direct raken. Daarom geven we graag ruimte aan artikelen die hierover gaan. Als eerste laten we ons uit eerste hand informeren over de ontwikkelingen rondom Rhederhof, aan de westkant van dorp Rheden – centraal gelegen in ons afdelingsgebied. Dit artikel is daarmee mogelijk anders dan je van KARWIJ gewend bent. Liefst stellen we de begrippen educatie en/of verwondering centraal.

In november 2023 was in vele lokale media te lezen dat er een convenant getekend is tussen de nieuwe eigenaar van het terrein van het voormalige bejaardenhuis Rhederhof en bezwaar makende partijen. Na vele jaren verval van terrein en gebouwen en na langdurig procederen is het gelukt een overeenkomst te sluiten, waarbij natuurwaarden geborgd zijn. Allen zijn bereid het verleden te laten liggen en hebben gekeken naar wat er mogelijk is. Hoe is dat nu tot stand gekomen en wat gaat er dan concreet gebeuren?

De situatie van het terrein in april 2020

Het begon met één van de vele wandelaars in het bos van Rhederhof. Elke keer dat ze langs het oude bejaardenhuis liep vroeg zij zich af wat er nou toch precies aan de hand was met dit terrein. Waarom gebeurde er maar niets? Waarom blijft deze lelijke puist bij de entree van Rheden zo staan? Is daar niet iets aan te doen? Ze trof uiteindelijk iemand die er meer van af wist en de nodige informatie deelde. Langzaam begon ze een beetje een beeld te krijgen en ze zocht contact met één van de bij dit gebied betrokken partijen: Natuur en Milieu Gelderland (NMG). Na het bijpraten over de situatie zoals zij hem kenden, raadde NMG aan om eens met de voorzitter van Stichting Behoud Historische Landgoederen Oostelijke Veluwezoom (SBHLOV) te gaan praten.

Het initiatief verbreedt zich

Intussen neemt ze ook contact op met Rhedens

Dorpsbelang. Om vanuit een neutrale organisatie te kunnen werken, om zo meer gewicht in de schaal te leggen bij contact met de nieuwe eigenaar. Rhedens Dorpsbelang vindt dit een goed idee en de toenmalige voorzitter en de initiatiefnemer gaan samen naar het gesprek met de voorzitter van SBHLOV. Tja, en dat wordt dus een historisch gesprek, letterlijk en figuurlijk! Alle facetten van Rhederhof worden uitgelicht en belicht. Dit wordt de aanleiding tot het besluit om vanuit Rhedens Dorpsbelang te proberen de impasse rondom Rhederhof te doorbreken. Ook Ondernemend Rheden De Steeg (ORDS) sluit zich aan: de Initiatiefgroep Rhederhof is geboren. Met de betrokkenheid van de voorzitter van SBHLOV is het pact nu compleet.

De initiatiefgroep gaat zien of het misschien lukt om met een alternatief voorstel de zaak in beweging te krijgen en heeft daarbij enkele concrete doelen helder. Sloop van de oude gebouwen, bouw van een bijgebouw dat beter landschappelijk moet worden ingepast en bovenal: behoud en liefst verbetering van de natuurwaarden van het gehele voormalige landgoed Rhederhof.

Na enige tijd brainstormen wordt het alternatieve voorstel voor het gebied geschreven: 'Woonlandgoed Rhederhof', "...waar het Landgoed in zijn oorspronkelijke samenstelling wordt hersteld en in stijl nog een orangerie wordt bijgebouwd. Hiermee worden huidige natuurwaarden gerespecteerd of zelfs verbeterd." Dit voorstel betreft niet alleen het voormalige bejaardenhuisterrein, maar ook de andere delen: villa, koetshuis, tuinmanshuis en bos met Holtbank.

Het plan wordt voorgelegd aan andere te betrekken partijen: NMG, Natuurmonumenten (NM) en Erfgoedvereniging Bond Heemschut (EVBH). Ze zien ook wel wat in het plan en conformeren zich eraan in een Alliantie. Des te meer omdat hen duidelijk is dat de actuele situatie de natuur geen goed doet en ook geen gezicht is voor het dorp. Het is daarnaast inmiddels ook vooral een object van vandalisme.

Het bosgebied direct achter Rhederhof

Juridische hobbels

Dan rest nu nog de nieuwe eigenaar aan tafel krijgen: De Houten Steen Holding B.V. In juni 2022 is het zover, de eerste bijeenkomst tussen de Initiatiefgroep, Alliantie en eigenaar. Spannend! Wat zal er gaan gebeuren? Is er overleg mogelijk? Kunnen we verder komen? Of wordt het hard tegen hard? De basishouding van de Initiatiefgroep en Alliantie is: hoe kunnen we met ons plan zowel dorp, natuur als eigenaar dienen? Kan deze lelijke puist vervangen worden door een mooi visitekaartje bij binnenkomst van het dorp?

De plannen worden op tafel gelegd. Het vergunde plan van het voormalige bejaardenhuis en het nieuwe voorstel voor het Woonlandgoed Rhederhof. Het idee van een woonlandgoed houdt ook in dat het bestemmingsplan voor zowel de villa (kantoorbestemming) als het voormalige bejaardenhuis (zorgbestemming) moet worden aangepast. Daar komt bij dat een nieuwe bouwvergunning moet worden aangevraagd voor de orangerie of eventueel alternatief gebouw.

Als optimisten zien we de nieuwe Omgevingswet¹ als kans om dit alles versneld te laten gebeuren. Dat ziet de nieuwe eigenaar niet zo zitten: weer een aantal jaren verder om een vergunning te krijgen die hij voor het huidige ontwerp al heeft, en dan ook nog afhankelijk zijn van de welwillendheid van andere eigenaren van het gebied? Terwijl in het vergunde ontwerp al de nodige aanpassingen en randvoorwaarden zijn ontwikkeld die de stikstofvergunning via de Wet natuurbescherming mogelijk moeten maken. Op zich kunnen we dat ook wel begrijpen, dus dat wordt opnieuw kijken naar wat mogelijk is binnen de huidige vergunning. Hoe ver kunnen we de grenzen van de vergunning oprekken? Onze doelen van landschappelijke inpassing, meer

¹ De Wet natuurbescherming (Wnb) is per 1 januari 2024 opgegaan in de Omgevingswet, die meer wetten bundelt.

groen, minder parkeerplaatsen en op een andere plek worden vertaald in groene gevels, verdiept aanleggen van de gebouwen, vergroting van de ecozone door het naar voren halen van gebouwen.

Vergunningverlening

Intussen is het duidelijk dat een gesprek met gemeente en provincie ook handig zou zijn, dus ook die stap wordt genomen. En ook de provincie ziet wel wat in het plan en wil graag van dit hoofdpijndossier af. In haar rol als vergunningverlener is ze nog wel voorzichtig. Beide partijen wijzen iemand aan die zich hiermee bezig mag gaan houden.

Uit de verschillende gesprekken blijkt dat het handig is eens met zijn allen het terrein te bezoeken. Gecombineerd met zicht op de oudere en huidige AHN²-kaarten van ondergrond, bebouwing en reliëf, werkt dit bezoek voor allen heel verhelderend. Zo blijkt dat de voorgestelde aanpassingen goed te combineren zijn met behoud en verbetering van natuurwaarden. We delen nu in elk geval de concrete doelstellingen: *betere inpassing in het landschap door gebruik van groene gevels en een verdiepte aanleg van de gebouwen, vervanging van de helft van de bovenste laag appartementen door een daktuin en vergroting van de ecozone.*

Hoe nu verder?

Voor de plannen met het oude bejaardenhuis, genaamd 'Rhederhof West', is de vergunning rond. Het idee is om nu ook de eigenaren van de andere delen van het voormalige Rhederhof te betrekken zodat 'Rhederhof Oost' ook vergund kan worden. Het gaat daar om afzonderlijke procedures, Oost en West zijn dus in verschillende stadia van ontwikkeling.

Intussen heeft de gemeente Rheden een landschap-ontwerper aangetrokken die zich gaat bezighouden met zowel ontwerp van een breed gedragen *masterplan*, als de procesbegeleiding daarvan. In een eerder ontwerp uit 2013 werd hier al een voorschot op genomen. Het toenmalige ontwerp, zie het kaartje aan het eind van dit artikel, geeft een aardig beeld van waar men aan kan denken.

Soorten en terreininrichting

In 2014 is een inventarisatie gemaakt van de aanwezige beschermde soorten; zie verderop. Aangezien deze inventarisatie al tien jaar oud is wordt nu nogmaals een inventarisatie gemaakt met de vraag hoe ook voor andere beschermde soorten een gewenste habitat bereikt kan worden. Zo zijn er gedachten om een steile helling op het

² Actueel Hoogtebestand Nederland

zuiden, beschut tussen twee gebouwen, geschikt te maken voor verschillende zandbijen en insecten. Dit heeft gevolgen voor de gewenste begroeiing. Omdat dit complexe natuurbouw betreft, wordt het terreininrichtingsplan voor Rhederhof West in nauwe samenwerking met ecologen en deskundigen ontwikkeld. Ook de keuze van verharding en toegangswegen wordt hierbij betrokken. Doel is verder om bomen en andere vegetatie waar mogelijk te sparen en de biodiversiteit te optimaliseren. De gebouwen moeten daarbij zo min mogelijk impact hebben op het landschap.

Het terrein kent flinke hoogteverschillen, ook dat biedt mooie kansen. Samen met de groene gevels, dakterrassen en de ecozone als overgangszone naar het achterliggende bos met wildwallen en schaapsdriften biedt dit deel van het voormalige landgoed heel wat gelegenheid om natuurwaarden en landschappelijke inpassing duurzaam waar te maken.

Wat maakt dit gebied waardevol?

Het is een open deur te zeggen, dat de huidige situatie niet bepaald uitmunt in schoonheid. Maar wat valt op als we wat beter kijken, achter de slooprijpe gebouwen? Voor de regelmatige bezoeker openbaart zich een fantastische plek met een heel eigen karakter binnen de Veluwezoom. We nemen je mee voor een korte verkenning van de natuurwaarden die aanwezig zijn én welke versterkt kunnen worden.

Kleine maagdenpalm nabij Rhederhof

Het terrein wordt op dit moment bevolkt door een reeks vleermuissoorten. Uiteraard leven die graag in de vervallen gebouwen, maar ook in het omringende bos in bomen met holle ruimtes. Vooral het kleinschalige landschap biedt ze een prima biotoop. Een inventarisatie uit 2009 van Turlings en Witjes vermeldt de soorten gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, watervleermuis, gewone grootoorvleermuis, rosse vleermuis en laatvlieger.

Andere zoogdieren treffen we ook aan: reeën en konijnen, vooral in het noordelijk deel van het terrein, dat grenst aan het opgaande bos rondom de Stikke Trui. De dassen die hun burcht hebben aan de oostzijde, inclusief de dassenroutes die onder en over het terrein lopen, vragen nog om een Dassenplan.

Voor de vogelliefhebber is Rhederhof een waar lustoord. Afwisselende lanen, parkachtig gebied, meer open terrein met ruige vegetatie en het (beuken)bos in de nabijheid bieden broed- en leefgelegenheid voor groene en grote bonte specht, appelvinkjes, de fluitier, gierzwaluwen, goudvinken en vuurgoudhaantjes. Zelfs de bosuil kun je hier beluisteren.

De inventarisatie noemt ook de bruine kikker, gewone pad en de kleine watersalamander. Of deze soorten nu nog voorkomen is de vraag, het gaat met amfibieën als groep helemaal niet goed in Nederland.

Meer natuurwaarden

Het plantenleven rondom Rhederhof is op dit moment natuurlijk sterk beïnvloed doordat het terrein grotendeels jarenlang met rust is gelaten. Uitzondering daar op is de kant van de Snippendaalseweg, waar de vorige eigenaar bij wijze van afscheidsactie korte metten maakte met alles wat daar groeide). We mogen verwachten dat de toekomstige werkzaamheden hun sporen zullen nalaten, maar op termijn blijven we zeker de kleine maagdenpalm terugzien en ook het tere akkerklokje vindt zeker weer een groeiplaats.

Op het moment vinden we nog enkele flinke groeiplaatsen van invasieve exoten, zoals de Aziatische berenklaauw, Japanse duizendknoop en de reuzenbalsemien. De grond waar zij groeien moet onder strenge voorwaarden afgevoerd of hergebruikt worden.

De Snippendaalseweg, een typische holle weg, biedt plaats aan een reeks soorten die voor een beginnende plantenliefhebber een heerlijk leerveld bieden. Look-zonder-look, enkele bramensoorten, groot heksenkruid, gewoon springzaad, beuk, lijsterbes, vlier en zo verder.

Een enkele vindplaats van de brede wespenorchis is een mooie uitdaging voor de liefhebber. De vruchtbare leem/lössgrond die de steile wand bijeenhoudt, biedt verder een prima nestplaats voor muizen, de ingang van het holletje laat zich eenvoudig vinden.

*Tekst: Resie Oude Luttikhuis, redactie KARWIJ
Beeld: auteur, Peter Sinon, Pixabay*

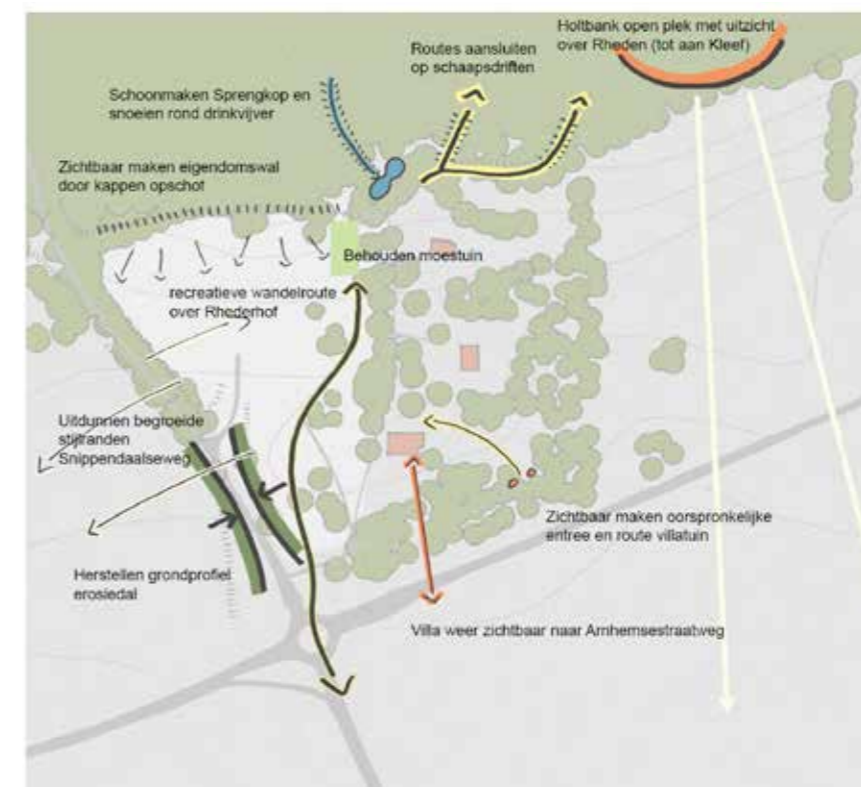
Goudvink

Groene specht

Appelvink

Mogelijke ingrepen voor herstel landschap en cultuurhistorie

Het terrein in de huidige staat, een desolaat beeld

De sprengvijver is een mooi voorbeeld van een landschapselement dat kan worden hersteld

Ommetje Rheden

Een wandeling langs de Laak en terug

Tijdens het 60-jarige jubileumfeest van onze afdeling in oktober 2023 verzorgde een aantal Rhedense IVN-gidsen een rondleiding langs de 'andere kant' van Rheden. Als een IVN-gids het over Rheden heeft, dan denken we al snel aan de Posbank, Heuven en de IVN-tuin. Rheden heeft ook een andere kant, die de meeste gidsen links laten liggen. Het zijn vanouds de arbeiderswijken, tegenwoordig omsloten door een snelweg op een dijk.

Tussen die snelweg en het de wijk ligt een oude IJsselarm, die in de volksmond 'de Laak' wordt genoemd. Die kant van Rheden was tot voor kort weinig aantrekkelijk voor de inwoners van het dorp. De gemeente heeft daarom een aantal jaren geleden het plan opgevat dit deel van Rheden aantrekkelijker te maken voor de inwoners. Dit resulteerde in het project Zuidflank. Zoals dat gaat bij dit soort projecten worden in eerste instantie hoogdravende doelen gepresenteerd. Op het moment dat ook over de financiering nagedacht moet worden, worden deze teruggebracht tot realistischer plannen. En zo werd in de winter van 2022 dorpspark De Laak aangelegd.

De Laak

De Laak is vermoedelijk een oude IJsselarm, die al eeuwen geleden is afgesneden van de IJssel. Het oude dorp Rheden is gebouwd op de noordoever van de Laak. Het water in de Laak staat onder invloed van drie waterstromen. Het water in de IJssel is de belangrijkste 'voorspeller' van de waterhoogte in de Laak. Bij hoog water in de IJssel stijgt het grondwaterpeil en zie je langs de Laak duidelijke kwel aan de rivierkant. Verder wordt de Laak gevoed vanuit een grondwaterstroom vanaf de Veluwe. Tot slot wordt de Laak gevoed door de Beekhuizerbeek, de beek die vanuit park Beekhuizen via Biljoen langs de snelweg naar Rheden stroomt. Deze sprengenbeek bevat in principe altijd water, maar in droge tijden is het meeste water verdampt of in de bodem gezakt voordat het Rheden bereikt heeft. De laatste jaren zakte door de droogte het grondwater zover dat de Laak regelmatig droogviel. In 2018 heeft de hengelsportvereniging de vissen zelfs uit de Laak moeten redden. In het plan koos de gemeente er daarom voor een smalle strook van de Laak te verdiepen, in de hoop dat deze minder snel droogvalt. Met de aanleg van een twee kilometer lang wandelpad is De Laak voor de wandelaar ook veel toegankelijker gemaakt.

Dorpspark

Via het nieuwe wandelpad kunnen de dorpsbewoners nu ook aan de zuidkant van het dorp een leuke wandeling maken door een stukje natuur

Kwelwater zorgt voor bruine aanslag op wandelpad

dat totaal anders is dan de Veluwe. Het enige dat je op de koop moet toenemen is het geraas van auto's over de A348. De wandeling kun je starten bij het voormalige kermisterrein aan het eind van de IJsselsingel. Nu een kleine parkeerplaats, is de rest van het terrein omgetoverd in een natuurspeelplaats met bomen en struiken met eetbare vruchten (soms ook voedselbos genoemd) en een omheind hondenloopveld.

Richting de snelweg ligt aan de rechterkant een brede vijver met in het midden een iets hoger stuk. Doordat de Laak een paar keer droogviel, konden op dat hogere deel wilgenzaden kiemen die zich zeer goed lijken te ontwikkelen. Nu ziet het eruit als een griend. Naast de snelweg ligt een eiland met veel bomen en dood hout. Daar broeden veel ganzen en eenden. Op het eiland heeft de gemeente ook een oeverwaluw wand aangelegd. Het afgelopen jaar is die echter niet gebruikt. Het lijkt erop dat de wand niet vrij genoeg ligt. Er staan te veel struiken omheen.

In het lange smalle deel van de Laak richting de dorpskerk heb je een mooie begroeiing met waterplanten, riet en bomen. In de zomer zijn hier veel vogels te horen. Ter hoogte van het zwembad is een nieuwe brug aangelegd, vanaf hier wandel je aan de snelwegkant van de Laak. De houtwal die hier lag is grotendeels verwijderd ten gunste van het wandelpad. Hier moeten de planten zich

nog ontwikkelen. Dit is wel het deel waar je over enige tijd bijzondere planten kunt verwachten: dit is het natste deel en door de kwel in de perioden dat de IJssel hoog staat heb je hier schoon, maar wel ijzerrijk water. Als de uiterwaarden van de IJssel overstroomd dan staat het wandelpad ook onder water. Vanaf de nieuwe brug bij het zwembad tot de reeds bestaande brug ter hoogte van de Waardweg is de geul van de Laak opnieuw aangelegd. In de twee smalle slingerende geulen blijft langer water staan als het grondwater zakt. Bovendien krijg je tussen de geulen eilandjes waar vogels veilig kunnen verblijven. Dit gebied blijkt ook een geschikte omgeving voor ringslangen te zijn. Tijdens de aanleg vond ik lege slangeneieren in een vermolmd boom. Nu is het wachten tot de bever ook bezit neemt van de Laak. Er is voedsel genoeg.

Overstroomd wandelpad als gevolg hoogwater in IJssel

Het wandelpad is vernoemd naar Dr. P.G. Bekkering, een maatschappelijk zeer betrokken huisarts in Rheden, en loopt verder langs de snelweg tot de Oranjeweg. Halverwege het wandelpad staat informatie over de geschiedenis van dit gebied. Tot de jaren '70 lag hier nog geen snelweg. De IJssel meanderde toen langs Lathum en Giesbeek. Met het rechte trekken van de IJssel verloor Rheden een heel stuk grond aan de gemeente Zevenaar en de verbinding met de twee steenfabrieken De Marsch en Muggenwaard, die langs de IJssel stonden. Nu ligt hier recreatiegebied Rhederlaag. Na de Oranjeweg gaat het wandelpad verder aan de dorpskant van de Laak. Bij het gemaal aan het eind van de Laakweg komt stopt het wandelpad.

Rondwandeling

Wie het wandelpad wil opnemen in een rondwandeling, raden we aan op de terugweg een stukje geschiedenis van Rheden te beleven; zie het routekaartje. Dat kan door terug te wandelen door de oudste straten van Rheden, te

Route van de rondwandeling

beginnen met de Dorpsstraat. Bij de hervormde kerk ga je de Methorsterweg in. Aan deze weg staan nog verschillende oude boerderijen. Deze weg gaat over in de Emmaweg. Dan rechtsaf de Beatrixlaan in en dan de Oranjeweg oversteken naar de Buurtweg. Aan het eind van de Buurtweg linksaf naar de Haverweg. Als je dan de Oranjeweg weer overgestoken hebt, zie je daar de laatste natuurontwikkelingen in het dorp.

Langs de Oranjeweg zijn wadi's aangelegd, die bij hoosbuien het regenwater moeten opvangen. Na het oversteken van de Oranjeweg wandel je door een openbaar toegankelijke hoogstamboomgaard. Daar staan ook twee torens, waarvan het de bedoeling is dat daar huiszwaluwen kunnen nestelen. Ze staan er al jaren, maar er maakte nog geen enkele huiszwaluw gebruik van de aangeboden woonruimte. Er is blijkbaar iets mis met de prijs/kwaliteit verhouding. De aanwezige huiszwaluwen verkiezen de gevels van de woningen in de aangrenzende wijk. Bij het verlaten van de boomgaard kom je weer bij de parkeerplaats bij de IJsselsingel.

Deze hele wandeling is 4,5 km lang.

Tekst en beeld: Gerrit Lammers

Inheemse soorten, een vervolg

Als vervolg op een vorig artikel over inheemse plantensoorten en hoe je ze herkent, een aanvulling waar je in het veld je voordeel weer mee kan doen (hoop ik dan). Ook nu gaat het over heel gewone soorten die je eenvoudig kan leren kennen. We gaan meteen van start, verderop volgt nog een stukje 'kennis'.

Nieuwe voorbeelden van inheemse bomen

Berk – ruwe en zachte (*Betula pendula* en *Betula pubescens*)

De familienaam *Betula* verwijst naar het Latijnse *battuare*: slaan. Dat roept de vraag op hoe een bosje berkentwijgen in vroeger tijd gebruikt zou zijn? *Pubescens* vertalen we uit het Latijn als 'donzig'... terwijl *pendula* kan worden vertaald als 'slingerend', met een beetje fantasie van toepassing op de neerhangende twijgen. De boom is vrijwel ijsvrij, dat wil zeggen volledig winterhard. De zachte berk is zelfs dé boom van IJsland - op afstand gevolgd door de lijsterbes uit ons vorige artikel....

De berk is voor ons een goede bekende. De heuvels in ons gebied staan er vol mee en de berk is als zodanig makkelijk herkenbaar: een doorgaans witte stam met afbladderende bast, enigszins teer postuur vergeleken met eik of esdoorn, ruitvormige blaadjes met een gezaagde rand.

Kijken we wat beter, dan kunnen we al vlot twee soorten herkennen. De éne berk heeft bij het ouder worden een uitgesproken ruwe stam waarvan de stukken bast haast afbrokkelen. De twijgen hebben sterk de neiging om te gaan hangen, bij de takken herken je dit al van ver. Dit is de *ruwe berk*. Oude bomen kunnen een forse hoogte bereiken, maar daar heb je bij jonge exemplaren natuurlijk niets aan als onderscheid met de andere soort. De *zachte berk* is aan één ding makkelijk te herkennen – afgezien van de gladdere, vaak uitgesproken witte stam en het meer opgaande karakter van de takken: dat is de zachte beharing aan de onderkant van de blaadjes. Als die er zijn. Voor de herkenning in de winter zijn we aangewezen op de witte schors en de vorm van de boom, zie de afbeelding.

In het voorjaar vind je de mannelijke katjes, als minipaardenstaartjes hangend aan de takjes. Wie last heeft van hooikoorts blijft hier dan graag uit de buurt: een klein tikje tegen zo'n katje geeft een wonderlijke, citroengele wolk stuifmeel.

Fier rechtop groeiende takken van de zachte berk

Beuk (*Fagus sylvatica*)

Fagus komt uit het Grieks. *Phegos* of *fago* staat voor een boom met ronde eetbare vruchten, terwijl *sylvatica* verwijst naar de groei in het bos. De boom is eenhuizig, dus zowel de mannelijke als de vrouwelijke bloeiwijzen vind je aan één boom. Je herkent de beuk natuurlijk aan het geheel eigen blad, dat zo mooi frisgroen is bij het uitlopen. De eerste tijd hebben de blaadjes dan ook nog een rand met zacht dons. De nerven lopen als bij een veer, met aan weerszijden een gelijk patroon. We noemen dat even geveerd. De top van het eironde blad is toegespitst. Maar we herkennen de soort ook aan de behoorlijk gladde bast, die vaak een zilverachtige zweem heeft. De bladknoppen in de winter zijn ook erg herkenbaar: spits, lichtbruin en glad. De zwarte specht maakt zijn nest graag in volwassen of oude beuken, elk jaar een nieuwe woning. In volgende jaren maakt de boomklever dan de opening bij voorkeur wat kleiner met klei, een voordeur op maat zogezegd, om er dan zijn intrek in te nemen. Maar ook boommarters en kraaien huren graag als de hoofdbewoner is vertrokken. Heel soms tref je een bosuil als bewoner.

We kennen de beuk hier van Beekhuizen, Heuven, Hof te Dieren en Rhederoord. Maar vooral van Middachten, waar ze hoger worden dan waar ook in Nederland: meer dan 40 meter bereiken ze hier. Er zijn hier stukjes bos waar je in een kathedraal waant. En wie kent niet het krakende geluid van beukenootjes onder je schoen of fietsband in de herfst? Een beukenbos heeft ook een geheel eigen sfeer, die zich met niets laat vergelijken. De beuk blijkt een onverdraagzame boom. Waar het bladerdak sluit, is vrijwel geen plaats meer voor andere soorten. Ook het eigen 'kroost' komt daar maar moeilijk tot welzijn. Pas als er een volwassen exemplaar letterlijk het veld ruimt, schieten jonge boompjes de grond uit. Licht is hier de beperkende factor. Je kunt dit mooi zien aan het begin van de Snippendaalse weg bij Rheden, aan je rechterhand als je richting Posbank loopt, tot aan het wildrooster.

Gewone vlier (*Sambucus nigra*)

De naam 'vlier' komt van het onrustig heen en weer fladderen van de bladeren in de wind. *Sambucus* komt van *sambux*, een rode verfstof, naar het rode sap van de vruchten. *Nigra* betekent zwart, naar de zwarte vruchten.

Langs onze Veluwezoom, in heggen en bosranden, valt de vlier - officieel de 'gewone vlier' - makkelijk op. In bloei, zo rond juni en juli, door mooie geurige witte schermen; in de herfst de afgeladen trossen met zwarte bessen. Als je zo'n besje uitknijpt, vind je twee of drie zaadjes.

Van die bessen kun je prima siroop en jam maken, tegen snipjes en griepachtige kwaaltjes. Neem géén groene bessen en kook de zwarte wel eerst, want rauw zijn de bessen licht giftig! Haal ze wel op tijd, dus vanaf september tot oktober, anders zijn de merels en spreeuwen je graag voor. In de KARWIJ van juni 2015 staat een recept voor vlierbloesemsiroop. De vorm van het blad noemen we oneven geveerd en aan het begin van het steeltje vind je steunblaadjes. Wanneer je buiten bent, moet je voor de aardigheid maar eens een blad van de vlier in je hand kneuzen en even ruiken...

Als ze hun gang kunnen gaan, worden vlierstruiken tientallen jaren oud. Oudere takken en stammen krijgen een doffe, grijze tot lichtbruine kleur met groeven in de schors. De plant weet wel raad met stikstof en kalk en groeit vrijwel overal waar hij voet aan de grond krijgt. Tot in dakgoten aan toe.

Over families, geslachten en klonen

We kennen in de plantenkunde de *wilgenfamilie* (*Salicaceae*). Die wordt onderverdeeld in de geslachten wilg (*salix*) en populier (*populus*). Deze geslachten kennen veel soorten, vaak met maar kleine verschillen. Binnen het geslacht kunnen zij ook nog eens makkelijk onderling kruisen. Dat helpt natuurlijk niet bij de precieze herkenning. Het gaat voor ons IVN wat ver om de fijne verschillen hier te bespreken, daarom benoemen we enkele hoofdlijnen van de wilgen en een populierensoort.

Vrijwel alle soorten binnen de familie houden van vochtige tot heel natte grond, bij voorkeur met goed doorstromend grondwater. We vinden ze dan ook langs rivieren en beken, in de zogenaamde *wilgenvloedbossen* (denk bij dat laatste aan de bosjes in de Velperwaarden, tegenover het gemaal).

Alle soorten uit de wilgenfamilie zijn tweehuizig. Dat betekent dat er aparte mannelijke en vrouwelijke bomen zijn. En om het eenvoudig te houden, zijn de bloemen dan altijd éénslachtig ofwel van één geslacht. De mannetjes herkennen we aan de bekende 'katjes', al zijn de zachte bolletjes van de wilgen natuurlijk bekender dan de meestal rode staartjes aan de populieren. De vruchtjes aan de vrouwelijke bomen hebben doorgaans een haarpluis. Daarmee maken ze op de wind een aardige reis. En omdat het bij deze soorten vaak om enorme hoeveelheden vruchtjes gaat, kunnen ze een hele straat zomaar bedekken met pluis die we ook wel 'zomersneeuw' noemen. Waarschijnlijk herken je dit wel.

De gekweekte variant *Populus nigra 'italica'*

Wageningse invloeden

Het onderzoek in Wageningen heeft zich erg beziggehouden met het vinden van populieren-varianten die een sterk centraal takkenstelsel hebben (bestand tegen de wind!) en mooi compact rechtop groeien (voorkomen van verkeersshinder!). Vermeerdering vindt vaak plaats door middel van klonen: enten, stekken of afleggen. Daardoor komt het genetisch materiaal zó sterk overeen, dat in sommige beplantingen met zo'n kloon alle bomen op dezelfde hoogte in dezelfde richting een sterk uitstekende dikke tak vertonen. Je vindt de klonen overal in Nederland langs provinciale wegen en vooral bij kruisingen, zodat die herkenbaar werden in het landschap (opnieuw: veiligheid!). De zuilvormige variant *italica* werd vroeger vaak in een laantje bijeen gepoot. Met hun mooie ranke postuur deden ze dan denken aan de cipressen in Toscane. Je ziet ze bijna niet meer omdat het takhout erg bros was en makkelijk uitwaaide.

Zwarte populier (*Populus nigra*)

De vertaling van *Populus nigra* is letterlijk identiek aan de Nederlandse naam: zwarte populier. Eenmaal volwassen is het een forse boom die erg makkelijk is te kruisen met andere soorten. Je kunt dus al snel een boom tegenkomen die sterk doet denken aan de zwarte populier maar het toch net niet is. De zwarte populier heeft ruitvormige bladeren met een opvallend brede bladvoet.

In het vroege voorjaar herken je ze ook aan spitse knoppen, met plakkerige schubben die ook nog eens lekker ruiken. Voordat de bladknoppen uitlopen, begint de bloei: hangende katjes, vrouwelijke en mannelijke exemplaren, op gescheiden bomen - want de populier is tweehuizig.

De populier is gevoelig voor allerlei aantastingen, we noemen er één: de maretak. Tegenwoordig vrijwel uitgestorven in Nederland, maar wie zuidelijk van Sittard reist, zeker in de Ardennen, kan ze niet missen: grote wintergroene bollen in de kruinen van de bomen. En natuurlijk bekend van de stripheld Asterix...

Wilg (*Salix spp.*)

Salix komt mogelijk van het Keltische *sal* (dicht bij water), wat te maken heeft met de groei van veel wilgensoorten langs het water. Maar het woord kan ook afkomstig zijn van het Latijnse *salire*, wat staat voor 'snel groeien'. Dat klopt ook wel voor de meeste wilgensoorten. Verder bevat de bast een zuur dat gebruikt werd in de voorloper van een heel bekend medicijn: aspirine. Je komt de naam nog steeds tegen: *salicylzuur*, waarin we de naam *salix* terugzien.

Het geslacht *wilg* is bijzonder veelvormig en kent ook nog eens spontane kruisingen en ondersoorten. De belangrijkste soorten leren kennen is een klusje dat tijd en geduld vraagt, maar voor een liefhebber is het best te doen. Paardenbloemen, grassen of bramen bijvoorbeeld zijn veel lastiger. Voor wie het dus niet kan laten, hier wat extra informatie.

Er zijn grofweg twee groepen: de eerste met langwerpige, heel smalle blaadjes. De tweede groep met duidelijk bredere blaadjes volgt even verderop. De *kruipwilg* is een dwergstruik en groeit vooral laag, vaak kruipend over de grond. Het is de enige wilgensoort die dat doet en is daar ook eenvoudig aan te herkennen. Dat werkt beter dan herkenning via de blaadjes, die ook bij de *schietwilg* en de *katwilg* langwerpig en nogal smal zijn. Het verschil tussen de laatste twee zit 'm dan weer in het formaat van de boom: de enorme wilgen die bijvoorbeeld in de Velperwaarden groeien zijn *schietwilgen*, de *katwilg* blijft doorgaans een struik.

Een eersteklas woning

De schietwilg is ook de basis voor de befaamde knotwilgen: ongeveer om de vijf jaar wordt de boom teruggezet. Alle takken gaan er dan af. Volgend jaar lopen er loten uit die weer uitgroeien tot nieuwe takken. Door die regelmatige snoei ontstaat op den duur de befaamde 'knot'. Een knotwilg die aan zijn lot wordt overgelaten zal binnen enkele tientallen jaren 'instorten': de takken die dan veel te zwaar zijn geworden scheuren af en breken de stam mee in hun val (zie afbeelding). Ook al omdat het hout zo snel groeit en zacht is, ontstaan er vaak holen en gaten. Dat maakt de boom natuurlijk wel tot een eersteklas onderkomen voor steenuiltjes en een hele reeks andere kleine vogels.

De tweede groep heeft zoals gezegd veel bredere blaadjes dan de drie eerstgenoemde soorten: langwerpig eirond. De *geoorde wilg*, *boswilg* en de *grauwe wilg*, waarbij de *geoorde wilg* makkelijk is te herkennen aan de erg kleine steunblaadjes aan de voet van de gewone blaadjes. De *boswilg* en de *grauwe wilg* hebben wat leerachtige blaadjes, vaak met een gegolfde rand. De *boswilg* vormt een struikachtige boom, terwijl de *grauwe wilg* een typische, zeer dichte struik oplevert, erg herkenbaar in het landschap. Ook in de winter kun je ze daaraan wel onderscheiden.

Tekst en beeld: Peter Sinon

Werkgroep Bomenexcursies (in oprichting)

Start met een uitgebreide cursus

Op een mooie middag afgelopen november toog een groepje leden van onze afdeling naar Wageningen voor een rondleiding door het Arboretum De Dreijen. Dit was van oorsprong de botanische tuin van de toenmalige Rijks-tuinbouwschool, nu Wageningen Universiteit.

Ook nieuwe boomaanplant heeft de aandacht van de werkgroep Bomenexcursies.

Toen eind vorige eeuw een dergelijke tuin minder nodig was voor onderzoek en onderwijs raakte het beheer ervan in verval, mede omdat de campus van de universiteit naar de andere kant van Wageningen verhuisde. Kunstmuseum Het Depot vestigde zich naast het arboretum en besloot een aantal jaren geleden om het beheer van de tuin over te nemen, omdat deze een mooie verbinding vormt tussen de verschillende locaties. Oude zichtlijnen werden hersteld en onkruid verwijderd. De tuin werd zo gereed en de pareltjes zijn vrij te bezoeken.

De route loopt onder andere over kronkelpadjes in Engelse landschapsstijl, in 1895 ontworpen door onze beroemde tuinarchitect Leonard Springer, waarlangs bijna honderd jaar geleden alle inheemse boomsoorten werden geplant. Maar ook langs een collectie blauwe regens en een dwergvorm van de Spaanse aak (*Acer campestre 'Nanum'*) die na ruim honderd jaar nog maar twee meter hoog is. Ook staat er de immer verrassende zakdoekjesboom (*Davidia involucrata*) en een prachtige valse

Christusdoorn (*Gleditsia triacanthos*). De laatste toevoeging is een pinetum of naaldbomentuin, wat inmiddels al bijna een bos is. In de zomer zal de rozentuin heerlijk geuren.

Initiatiefnemers met gedeelde interesse

De leden van de IVN-werkgroep Bomenexcursie (in oprichting) zijn, zoals de naam het al zegt, in de volle breedte geïnteresseerd in bomen. Zij maakten de los-vaste afspraak dat zodra iemand een idee krijgt voor een bezoek, excursie of bomenwandeling, deze de anderen informeert en bij voldoende belangstelling vervolgens het bezoek gaat regelen. Deze eerste excursie naar het arboretum kwam bij Saskia Wiersma vandaan die in de zomer van 2023 beeldenmuseum Het Depot bezocht en hierna nog maar één ding wilde, ook de tuinen bezoeken, liefst onder deskundige begeleiding. Dat vonden de andere leden van de groep uiteraard een uitstekend idee. En het bleek een schot in de roos. Waardoor de bezoekers na het bezoek aan de tuin ook geïnteresseerd zijn geraakt in de collectie van Het Depot en een keer terugkomen om die te bezichtigen. En als de tuin dan volop in blad en bloei

staat, vormt dit een unieke combinatie voor een heerlijk dagje uit.

De werkgroep is ontstaan rond de organisatoren van de Basiscursus Bomen die dit voorjaar wordt gegeven (waarover verderop meer) Sjaak de Ligt, Ben ter Mull, Bertus Schoenmakers, Huub Smits en Geerd Wyrdeman. De meesten van hen zijn (of waren) in het dagelijks leven betrokken bij onderwijs en educatie over bomen. Dierenaren Huub en Sjaak hadden al drie jaar contact over een mogelijke bomencursus. Ze wachtten hiertoe de ontwikkeling van die cursus door IVN-landelijk af. Dat initiatief is vorig jaar in schoonheid gestorven, waarna zij zelf de handschoen hebben opgepakt en de andere drie al snel aansloten toen zij van het initiatief hoorden. Toen dit bekend werd binnen de afdeling gaven leden zoals Saskia aan ook een meer dan gemiddelde belangstelling voor bomen te hebben, waardoor de werkgroep Bomenexcursies i.o. een feit werd.

Volop ideeën

De eerste wandelingen waren ontdekwandelingen in onze omgeving, om de excursies van de Basiscursus Bomen uit te zetten. Het arboretumbezoek was het eerste bezoek buiten de grenzen van gemeente Rheden. En er zijn al ideeën genoeg voor volgende excursies: de bomenwandeling in Zutphen, of een rondwandeling met de beheerder van een landgoedbos om meer te leren over de achtergronden van bosexploitatie. Hiervan hebben we met Middachten en Hof te Dieren twee mooie voorbeelden aan de Veluwezoom liggen. Maar ook het andere arboretum in Wageningen, Belmonte, trekt inmiddels. Met de rijke collectie Rododendrons, ieder voorjaar een lust voor het oog, gaat de groep op een herhaling naar Wageningen.

Zo is het zaadje geplant en uitgegroeid tot een groep die een levensduur kan hebben zoals die van een boom.

Bomencursus voor beginners

Op donderdag 18 april start de Basiscursus Bomen van de Veluwezoom. Voor iedereen die bomen beter wil leren kennen. Het is een basiscursus, omdat de groei van de bomen wordt toegelicht en de kenmerken van een tiental boomsoorten. Ook wordt ingegaan op de rol van bomen in de verschillende bossystemen en als straatboom. Onder andere een deskundige van de gemeente Rheden gaat in op dit laatste onderdeel.

De cursus bestaat uit drie lesavonden en twee excursies. De ene excursie focust op bomen in het bos bij Beekhuizen de andere ontdekt de bijzondere bomen in Dieren-Zuid.

Meer informatie en aanmelden via ivn.nl/afdeling/oost-veluwezoom/cursussen/

Bij grote belangstelling zal de cursus in september herhaald worden.

Bij voldoende belangstelling overwegen de organisatoren een vervolgcursus te geven.

Tekst: Sjaak de Ligt

Beeld: Ben Ter Mull

De werkgroep Bomenexcursies bij Philemon en de omgewaarde *Baucis* bij Beekhuizen.

KARWIJ digitaal lezen? Scan de code!

EXCURSIE- EN WANDELPROGRAMMA

Zaterdag 6 april, 09:30 uur
Excursie zandwinning Havikerwaard
Start: Havikerwaard 8a, De Steeg
Informatie en aanmelden: zie
ivn.nl/afdeling/oost-veluwezoom/activiteiten

Maandag 8 april, 09.30 uur
Speuren naar sporen op het Schaddeveld
Start: P. Priesnitzhoeve, Priesnitzlaan 23,
Laag Soeren

Zondag 21 april, 10.00 uur
Gebruik je zintuigen in de natuur
Start: P. Lappendeken,
Diepesteeg/Beekhuizenseweg, De Steeg

Zondag 28 april, 09.30 uur
Doorstapwandeling Herikhuizen
Start: P. Restaurant De Ruif
Heuvenseweg, Rheden

Maandag 6 mei, 09.30 uur
Natte voetenpaadje Havikerwaard
Start: P. Kasteel Middachten, De Steeg

Zondag 2 juni, 14:00 uur
De natuur is je buur
Start: P. Veluwse Poort,
Admiraal Helfrichlaan 89, Dieren

Maandag 3 juni, 09.30 uur
Bloeiende tuinen van Larenstein
Start: P. Larenstein,
Larensteinselaan 26A, Velp

Zaterdag 8 juni, 10 tot 16 uur
IVN Slootjesdag/waterdiertjes zoeken voor kinderen
Locaties: zie website

Zondag 23 juni, 14:00 uur
Watersnood? Betekenis van water
Start: treinstation Velp

OVERIGE ACTIVITEITEN

Vanaf donderdag 18 april, 19:30 uur
Basiscursus bomen van de Veluwezoom
Informatie en inschrijving: zie
ivn.nl/afdeling/oost-veluwezoom/cursussen

Donderdag 25 april, 19.30 uur
Algemene Ledenvergadering
IVN Oost-VeluwezooM
Locatie: De Klaproos, Rheden

De IVN stand is te bezoeken op
23 maart – Faunadag, Middachten
14 april - Lammetjesdag, Rheden
27 april - Koningsdag, Velp

Zie verder de maandelijkse e-mail Nieuwsbrief

Aanvragen:
Wandelingen
excursies@ivnoostveluwezoom.nl
Scholenwerk
scholen@ivnoostveluwezoom.nl
Rondleiding IVN-tuin
ivn-tuin@ivnoostveluwezoom.nl

PROGRAMMA KNNV ARNHEM
Zie agenda op knnv.nl/arnhem